

TUPAKKATUOTTEIDEN,
ALKOHOLIN JA
MUIDEN PÄIHTEIDEN
KÄYTÖN EHKÄISEMINEN
JA KÄYTTÖÖN
PUUTTUMINEN

Sotkamon kunta

Laadittu 11/2022

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO

2. ENNALTAEHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

3. MITÄ LAKI SANOO

4. OPPILASHUOLTOTYÖ

5. PÄIHTEIDEN JA TUPAKKATUOTTEIDEN KÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN

5.1 Menettelytavat varhaiskasvatuksessa

5.2 Menettelytavat alakoulussa

5.3 Menettelytavat yläkoulussa

5.4 Menettelytavat toisen asteen koulutuksessa

5.5 Menettelytavat nuorisotoimessa

6. SÄHKÖISET LINKIT MATERIAALEIHIN

1. JOHDANTO

Suunnitelman lähtökohta on ehkäisevä päihdetyö lasten ja nuorten keskuudessa. Niinpä perusajatus sijoittuu kouluympäristöön. Suunnitelmaa laajennettiin koskemaan lasten ja nuorten kokonaisvaltaista olemista yhteiskunnassamme ja loppujen lopuksi suunnitelma on tehty yhteistyössä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, toisen asteen opetuksen, kouluterveydenhuollon ja nuorisotoimen kanssa.

Koulujen ehkäisevää päihdetyötä tukee ja määrittelee kolme asiaa: lainsäädäntö, terveystiedon opetussuunnitelma sekä koulun ehkäisevän päihdetyön suunnitelma. Koulujen ehkäisevän päihdetyön suunnitelma Sotkamon kunnassa sisältää toimintaohjeet tilanteisiin, joissa joudutaan tekemisiin kouluajan sisällä tapahtuvan tupakkatuotteiden- tai päihteiden käytön kanssa.

Monet lait velvoittavat opettajia puuttumaan nuorten päihteiden käyttöön ja ottamaan esiin huolen mahdollisesta päihteiden käytöstä. Päihteiden käyttö on lain mukaan kiellettyä oppilaitosalueella, niin sisä- kuin ulkotiloissa; niin opettajilta, opiskelijoilta kuin vierailijoiltakin, niin toiminta-aikaan, kuin oppilaitoksen ollessa kiinni. Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki velvoittaa koko työyhteisön puuttumaan välittömästi havaitsemiinsa nuorten ongelmiin ja pahoinvointiin. Toisaalta taas työturvallisuuslaki nostaa esiin työntekijän oikeuden turvalliseen työympäristöön. Lastensuojelulaki, päihdehuoltolaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta ja monet muut lait sisältävät nekin velvoitteita päihteiden käyttöön puuttumiseen.

Asiaan liittyvät lakipykälät löytyvät omasta kappaleestaan. Lakia on niiden säännösten pohjalta noudatettu tätä suunnitelmaa tehdessä.

2. ENNALTAEHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Sotkamon kunnan koulujen tupakoinnin ja päihteiden käytön ennaltaehkäisy toteutetaan kunnan ehkäisevän päihdetyön ohjelman strategioiden mukaan (<https://www.sotkamo.fi/kunta-ja-hallinto/tietoa-kunnasta/kuntastrategia/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen/>). Siinä tavoitteena ovat:

1. Mielekäs, osallistava toiminta vaihtoehtona päihteiden käytölle
2. Hyvinvoinnin ja päihteettömän elämäntavan vahvistaminen
3. Yhteistyön edistäminen
4. Toimintamallit tukemaan ehkäisevää päihdetyötä

Ehkäisevän päihdetyön toteutuksessa ja kehittämisessä hyödynnetään kouluterveys- sekä TEA-kyselyiden tuloksia (TEA = terveydenedistamisaktiivisuus, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen). Oppilaitosten järjestyssääntöihin kirjataan nikotiinituotteiden, alkoholin ja huumausaineiden käyttökielto.

Ennaltaehkäisevän päihdetyön suunnitelma on jokaisen oppilaitoksen tärkein väline päihteiden käyttöön puuttumiseen ja se tukeutuu vahvasti juuri järjestyssääntöihin sekä kertoo myös sen, mitä sanktioita järjestyssäännöissä määritellystä sääntöjen rikkomisesta seuraa.

Koulun arjessa havainnoidaan päihteiden käyttöä sekä puututaan käyttöepäilyihin. Kouluterveydenhuollossa toiminta perustuu terveysneuvontaan, päihteiden käytön ennaltaehkäisyyn ja riskikäyttäytymisen puuttumiseen.

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma toimii työkaluna varhaiskasvatuksen, koulun ja nuorisotoimen arjessa havainnointiin, tunnistamiseen ja puuttumiseen. Suunnitelman tavoitteena on päihteiden käytön ennaltaehkäisy, käyttöön puuttuminen sekä hoitoon ohjaaminen.

3. MITÄ LAKI SANOO

Päihdyttävien aineiden käyttö on laissa kielletty alle 18- vuotiailta.

Henkilö, joka on 20 vuotta nuorempi, ei saa pitää hallussaan väkevää alkoholijuomaa. Henkilö, joka on 18 vuotta nuorempi, ei saa pitää hallussa mietoa alkoholijuomaa. (Alkoholilaki 83 § 2 mom)

Jos tehtävässä tai toimessa saa tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä, on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viipymättä tehdä sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle lain vaatima ilmoitus. (LSL 25 §)

Tupakointi on kielletty päiväkotien sekä esi- tai perusopetusta, ammatillista koulutusta tai lukio-opetusta antavien oppilaitosten sisä- ja ulkotiloissa. (Tupakkalaki 74 §)

Tupakkatuotteita ja nikotiininesteitä ei saa myydä tai muutoin luovuttaa eikä välittää alle 18- vuotiaalle. (Tupakkalaki 53 § 1 mom)

Huumausaineen tuotanto, valmistus, tuonti Suomen alueelle, vienti Suomen alueelta, kuljetus, kauttakuljetus, jakelu, kauppa, käsittely, hallussapito ja käyttö on kielletty. (Huumausainelaki 5 § 1 mom)

Kouluun ei saa tuoda eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta taikka joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja jonka hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä. (POL 29 § 2 mom.)

Rehtorilla tai koulun opettajalla on yhdessä tai erikseen oikeus työpäivän aikana ottaa haltuunsa oppilaalta 29 §:n 2 momentissa tarkoitettu kielletty esine tai aine tai sellainen esine tai aine, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista. (POL 36 d § 1 mom)

Koulun opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa oppilaan mukana olevat tavarat, oppilaan hallinnassa olevat koulun säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa, sellaisen 29 §:n 2 momentissa tarkoitettua kiellettyä esinettä tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos tällaisen esineen tai aineen hallussa pito on ilmeistä ja oppilas pyynnöstä

huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole. (POL 36 e § 1 mom)

Oppilaalle tulee ennen tarkastusta ilmoittaa tarkastuksen syy. (POL 36 e § 2 mom)

Tarkastajan tulee olla oppilaan kanssa samaa sukupuolta. Tarkastuksessa tulee olla läsnä tarkastajan lisäksi toinen täysi-ikäinen koulun henkilökuntaan kuuluva. Oppilaan pyynnöstä tarkastuksessa tulee olla läsnä hänen valitsemansa koulun henkilökuntaan kuuluva, jos tämä on saapuvilla. (POL 36 e § 3 mom)

Edellä 3 momentissa säädetystä tarkastuksen suorittamistavasta voidaan kuitenkin poiketa, jos se on asian kiireellinen luonne huomioon ottaen turvallisuuden kannalta ehdottoman välttämätöntä. (POL 36 e § 4 mom)

Edellä 36 d ja 36 e §:ssä tarkoitetut toimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti. Toimenpiteillä ei saa puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä opiskelurauhan ja turvallisuuden varmistamiseksi. Esineiden ja aineiden haltuun ottamisessa ja oppilaan tarkastuksessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta. Toimenpiteiden käyttö tulee kouluissa suunnitella ja ohjeistaa. (POL 36 f § 1 mom)

Edellä 36 d §:n mukaisten voimakeinojen käyttöön turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta opetuksen järjestäjälle. Oppilaan tarkastaminen ja esineiden ja aineiden haltuun ottaminen tulee kirjata. Edellä 36 d ja 36 f §:ssä tarkoitetuista toimenpiteistä on ilmoitettava oppilaan huoltajalle mahdollisimman pian. (POL 36 f § 2 mom)

Opettajan tai rehtorin 36 d §:n perusteella haltuun ottama häirintään käytetty esine tai aine tulee luovuttaa oppilaalle oppitunnin tai koulun tilaisuuden päättymisen jälkeen. Jos on todennäköistä, että häirintä oppitunnin jälkeen jatkuu, häirintään käytetty esine tai aine tulee luovuttaa oppilaalle viimeistään työpäivän päättyessä. (POL 36 g 1 mom)

Edellä 29 §:n 2 momentissa tarkoitetut kielletyt esineet ja aineet luovutetaan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Esineet ja aineet tulee kuitenkin luovuttaa poliisille tai muulle laissa säädetylle viranomaiselle, jos oppilaalla, tämän huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla ei lain mukaan ole oikeutta pitää niitä hallussaan. (POL 36 g 2 mom)

Ennen luovuttamista esine tai aine tulee säilyttää huolellisesti. Esineiden ja aineiden luovutus tulee järjestää mahdollisimman pian haltuunotosta. Haltuun otetut huumausaineet, ampuma-aseet, aseiden osat, patruunat, ammuksien ja kaasusumuttimet sekä räjähteet tulee luovuttaa poliisille välittömästi. (POL 36 g § 3 mom)

Jos huoltaja ei kolmen kuukauden kuluessa haltuunottoa koskevasta ilmoituksesta nouda esinettä tai ainetta, se voidaan todisteellisesti hävittää. Esineiden ja aineiden hävittäminen ja luovuttaminen tulee kirjata. (POL 36 g § 4 mom)

4. OPPILASHUOLTOTYÖ:

Sotkamon kouluissa tehdään säännöllisesti yhteisöllistä oppilashuoltotyötä moniammatillisissa ryhmissä. Ryhmien tavoitteena on kehittää koulujen toimintakulttuuria oppilaiden terveyttä edistäviksi.

Yhteisöllisissä oppilashuoltoryhmissä voidaan käsitellä ehkäisevän päihdetyön menetelmiä ja niiden ottamista mukaan koulutyöhön. Päihteiden käytön ilmaantuvuutta voidaan käsitellä myös yleisellä tasolla. Yksittäisen oppilaan oppilashuollolliset asiat päihteiden käytön suhteen kuuluvat asiantuntijaryhmälle, joka tarvittaessa kutsutaan koolle.

Mahdollinen hoitoon ohjaus tapahtuu lastensuojelun kautta tai otetaan yhteys suoraan perheneuvolaan.

Koulun johtaja huolehtii tämän suunnitelman tiedottamisesta koulun henkilökunnalle, huoltajille sekä oppilaille. Koulun johtaja vastaa myös suunnitelman päivittämisestä.

5. PÄIHTEIDEN JA TUPAKKATUOTTEIDEN KÄYTTÖÖN PUUTTUMINEN

Ennaltaehkäisevän päihdetyön suunnitelman tavoitteena on tukea lapsia/nuoria päihteettömyyteen. Sovitut menettelytavat auttavat varhaiskasvatuksen/koulujen henkilöstöä puuttumaan asiaan silloin, kun siihen on aihetta.

KÄYTÖN TUNNISTAMINEN:

Oppilaan hyvinvointia seurataan koulussa havainnoimalla. Tunnusmerkkien huomaaminen oppilaasta kuuluu henkilökunnalle ja myös koulukavereiden esiin tuoma huoli tulee ottaa huomioon.

TUNTOMERKKEJÄ OPPILAASSA:

- väsymys
- poissaolot (poissaolojen seuraaminen tärkeää)
- opintosuoritusten heikkeneminen
- käyttäytymisen muutos

Jos joku (luokanopettaja/ luokanvalvoja/ koulun henkilökunnan jäsen/ koulukaveri/ terveydenhoitaja/ huoltaja) epäilee oppilaalla päihteiden käyttöä, kannattaa hänen ensin keskustella oppilaan itsensä kanssa ja kertoa huolensa. Jo pelkästään huolen ilmaantuminen aiheuttaa asijantuntijaryhmän koolle kutsumisen yksilöllisen oppilashuoltotyön aloittamiseksi.

5.1 MENETTELYTAVAT VARHAISKASVATUKSESSA

HUOLTAJAN ALKOHOLI- JA PÄIHDEONGELMA

Huolen herääminen huoltajan ja / tai lapsen käyttäytymisen pohjalta

Vanhemman käytöksen seuraaminen tarkemmin

- onko aihetta epäillä päihteidenkäyttöä / onko päihtynyt?
- Lapsen havainnointi
- muutokset käyttäytymisessä, puheissa, leikeissä
 - liittyykö vanhemman päihteidenkäyttöön mahdollisesti muuta uhkaa (esim. väkivaltaa tai kykenemättömyyttä huolehtia lapsesta)?
 - Dokumentoidaan lapsen kertoma ja leikit

Keskustelu oman tiimin kanssa ja vastuuhenkilöstä sopiminen

- tavoitteena yhteisymmärryksen luominen

Konsultoidaan asiantuntijaa nimettömänä

- lähiesimies
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- lastensuojelun sosiaalityöntekijä

Huolesta keskustellaan huoltajien kanssa

- tärkeimpänä keskustelun aiheena huolen herääminen
- varaa keskustelulle oma aika (ei tuonti- eikä hakutilanteessa)

Asian vieminen yhteistyöryhmään ja jatkotoimenpiteistä sopiminen

- moniammatillinen työryhmä, jossa mukana tiimissä valitun vastuuhenkilön lisäksi asiaa hoitavat tahot esim. perhetyöntekijä, sosiaalityöntekijä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai lähiesimies

Seuranta jatkuu

Lastensuojeluilmoitus tehdään AINA KUN ON HUOLI

- ilmoituksen tekee lasta hoitava tiimi

Päihtynyt hakija

Lasta ei saa antaa päihtyneen hakijan mukaan

- selitä hakijalle tilanne rauhallisesti
- yhteydenotto toiseen huoltajaan / isovanhempiin / muihin läheisiin:
pääseekö joku muu hakemaan lapsen
jos ei, yhteys lastensuojeluun ja järjestetään tarvittaessa lapsen hoito

Huomioi LAPSI tilanteessa

- turvallinen olo, rauhallinen selittäminen
- pois tilanteesta, esim. lapsiryhmään leikkimään / toisen hoitajan mukaan

Jos huoltaja aiheuttaa ongelmia (esim. uhkaa väkivallalla)

- pyydä apua työkaverilta
- soita hätäkeskukseen **112**
- mene sisälle ja laita ovet lukkoon

Tehdään lastensuojeluilmoitus

Ilmoitus lähiesimiehelle

5.2 MENETTELYTAVAT ALAKOULUSSA

Tupakka

Tupakkatuotteiden hallussapito on kielletty alle 18-vuotialta. Oppilaitosten sisätiloissa ja ulkoalueilla ei saa käyttää mitään tupakkatuotteita. Kielto koskee poltettavaa tupakkaa, nuuskaa ja sähkösavuketta. Sotkamon kunta on sitoutunut olemaan savuton kunta.

Tupakkatuotteiden käyttö tai hallussapito kouluaikana:

- Asiaan puuttuminen. Rikkeen havainnut koulun aikuinen huolehtii asian hoitamisen loppuun saakka.
- Tieto koulun johtajalle
- Yhteys huoltajaan puhelimitse
- Jos käyttö, niin lastensuojeluilmoituksen tekeminen (linkki lopussa)
- Jos hallussapito, niin materiaali luovutetaan vain huoltajalle
- Kasvatuskeskustelu (mahdollinen hoitoon ohjaus)
- Jälki-istunto

Päihteet ja huumaavat aineet:

- Asiaan puututaan heti. Rikkeen havainnut koulun aikuinen vie tiedon koulun johtajalle.
- Koulun johtaja huolehtii asian käsittelystä
- Yhteys huoltajaan puhelimitse
- Ilmoitus poliisille puh. 112
- Jos kyseessä on alkoholin hallussapito, materiaali voidaan luovuttaa huoltajalle.
- Jos kyseessä on huumausaineiden hallussapito, materiaali luovutetaan poliisille.
- Jatkotoimenpiteet ovat rikkeen mukaiset
- Tapahtuman jälkeen asia käsitellään tapauksen luonteesta riippuen luokka- tai koulutasolla (kerrotaan totuus lasten ikätason mukaisesti ja huolehditaan, ettei heille jää pelkotiloja)
- Lastensuojeluilmoitus (rikkeen havainnut henkilö tekee) (linkki lopussa)

5.3 MENETTELYTAVAT YLÄKOULUSSA

Tupakkatuotteiden hallussapito on kielletty alle 18-vuotiailta. Oppilaitosten sisätiloissa ja ulkoalueilla ei saa käyttää mitään tupakkatuotteita. Kielto koskee poltettavaa tupakkaa, nuuskaa ja sähkösavuketta. Tupakkatuotteita ei saa käyttää myöskään oppilasasuntoloissa eikä niiden ulkoalueilla. Sotkamon kunta on sitoutunut olemaan savuton kunta.

Tupakkatuotteiden käyttö tai hallussapito kouluaikana:

- Asiaan puuttuminen. Rikkeen havainnut koulun henkilökunnan jäsen huolehtii asian hoitamisen loppuun saakka.
- Jos käyttö, niin siitä seuraa jälki-istunto.
- Jos hallussapito, niin materiaali luovutetaan vain huoltajalle.

Päihteiden tai huumaavien aineiden käyttö tai hallussapito kouluaikana:

- Asiaan puututaan heti. Rikkeen havainnut koulun henkilökunnan jäsen vie tiedon rehtorille.
- Huoltajalle tiedottaminen puhelimitse
- Jos oppilas tavataan koulualueelta päihdyttävien tai huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena tai on epäily tästä, otetaan yhteys poliisiin puhelimitse puh. 112.
- Jatkotoimenpiteet ovat rikkeen mukaiset.
- Jos kyseessä on alkoholin hallussapito, materiaali voidaan luovuttaa huoltajalle.
- Jos kyseessä on huumausaineiden hallussapito, materiaali luovutetaan poliisille.
- Lastensuojeluilmoitus (rikkeen havainnut henkilö tekee) (linkki lopussa)

5.4 MENETTELYTAVAT TOISEN ASTEEN KOULUTUKSESSA

Tupakkatuotteiden hallussapito on kielletty alle 18-vuotiailta. Oppilaitosten sisätiloissa ja ulkoalueilla ei saa käyttää mitään tupakkatuotteita. Kielto koskee poltettavaa tupakkaa, nuuskaa ja sähkösavuketta. Tupakkatuotteita ei saa käyttää myöskään oppilasasuntoloissa eikä niiden ulkoalueilla. Sotkamon kunta on sitoutunut olemaan savuton kunta.

- Asiaan puuttuminen
- Sotkamon lukion järjestyssäännöt: Tupakointi ja nuuskaaminen on kielletty lukion tiloissa, lukion ulkopuolella järjestetyissä koulun tilaisuuksissa sekä lukion ulkoalueella. Alkoholin, huumeiden ja huumaavasti vaikuttavien aineiden hallussapito ja käyttäminen sekä niiden vaikutuksen alaisena esiintyminen lukion alueella ja sen tilaisuuksissa on kielletty. Huumeiden hallussapidosta ja käyttämisestä ilmoitetaan aina poliisiviranomaiselle.
- Päihdyttävien ja huumaavien aineiden tuonti, hallussapito ja nauttiminen sekä niiden vaikutuksen alaisena esiintyminen KAO:n oppimisympäristöissä ja ammattiopistoa edustettaessa on kielletty (L531/2017).
- jos herää huoli opiskelijasta, ryhmänohjaaja tai aineenopettaja ottaa huolen esille ja opiskelijahuoltoryhmän kautta asia ohjataan kuraattorille tai psykologille.

5.5 MENETTELYTAVAT NUORISOTOIMESSA

Nuorisotyö toimii kaikessa toiminnassaan ennaltaehkäisevän päihdetyön näkökulmasta. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään vaikuttamalla asenteisiin, tietoon ja päihteiden käyttöön. Sosiaalisen vahvistamisen keinoilla tuetaan nuoren kasvua osaksi päihteetöntä yhteiskuntaa.

Nuorisotoimi toteuttaa vuosittain yhdessä perusopetuksen ja seurakunnan nuorisotyön kanssa Tolokku-toiminnan kokonaisuuden, joka kohdistuu erityisesti ala- ja yläkoulun nivelvaiheeseen. Tällä toiminnalla vahvistetaan erityisesti ennaltaehkäisevää päihdetyötä.

Nuorisotoimen kaikki toiminta on päihteetöntä. Mikäli nuori tulee mukaan toimintaan päihtyneenä, ohjaaja keskustelee asiasta nuoren ja nuoren huoltajan kanssa. Asiasta tehdään myös aina lastensuojeluilmoitus.

6. SÄHKÖISET LINKIT MATERIAALEIHIN

- **lastensuojeluilmoitus:**

<https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2019-05/Lastensuojeluilmoitus.pdf>

- **yhteydenotto sosiaalihuoltoon palvelutarpeen arvioimiseksi:**

https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2019-05/Yhteydenotto_sosiaalihuoltoon_tuen_tarpeen_arvioimiseksi.pdf

- **MLL: Väkivaltautisista puhuminen lapsen kanssa**

<https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkeja-lapsiperheen-arkeen/vakivaltautisista-puhumisen-lapsen-kanssa/>

[Miten saan apua? | Kainuun sote](#)

Etusivu lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluihin

- <https://sote.kainuu.fi/palvelut/lasten-ja-nuorten-mielenterveys-ja-paihdepalvelut>

Ankkuritoiminnan esittelyä

- <https://ankkuritoiminta.fi/etusivu>

Esittelyä tuen tarpeen arvioimisesta

- <https://sote.kainuu.fi/tuen-tarpeen-arviointi>